

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه توافق نامه همکاری بین دولت های کشورهای عضو سازمان همکاری
شانگهای در زمینه همکاری در حوزه حفاظت از محیط زیست»

مسعود رضائی، الهه سلیمانی مورچه خورتی

مشخصات لایحه

دوره دوازدهم - سال دوم

شماره ثبت:

۳۰۵

گروه: محیط زیست و
منابع طبیعی

نوع گزارش:

- طرح/لایحه
- نظارتی
- راهبردی
- پیش نویس قانونی

شماره مسلسل:

۲۵۰۲۰۸۷۷

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۴/۳/۵

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۵/۱۲

چکیده

چالش های محیط زیستی مانند آلودگی هوا، تغییرات اقلیمی و کاهش تنوع زیستی، ماهیتی فرامرزی دارند و حل آنها نیازمند همکاری منطقه ای و بین المللی است. این همکاری ها موجب تبادل دانش و فناوری، حفاظت از منابع طبیعی مشترک، واکنش سریع به بحران ها و جلب حمایت سازمان های بین المللی می شود. ایران نیز با توجه به موقعیت جغرافیایی و منابع طبیعی خود، به ویژه در زمینه هایی مانند تالاب ها و بیابان زدایی، نیازمند تعامل مستمر با کشورهای همسایه برای کاهش آثار منفی زیست محیطی است. بند «۱۵» «سیاست های کلی محیط زیست» ابلاغی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۹۴ در خصوص تقویت دیپلماسی محیط زیست بر محورهای نظیر ایجاد و تقویت نهادهای منطقه ای، توسعه مناسبات و جلب مشارکت و همکاری های هدفمند و تأثیرگذار دوجانبه، چندجانبه، منطقه ای و بین المللی و بهره گیری مؤثر از فرصت ها و مشوق های بین المللی تأکید کرده است. به تبع دستیابی به این اهداف در چارچوب های چندجانبه ای همچون سازمان همکاری شانگهای قابلیت تحقق بیشتری خواهد داشت و زمینه خنثی سازی تحریم ها را فراهم خواهد کرد. در مجموع با توجه به فرصت های متعدد همکاری های محیط زیستی فی مابین ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای و همسویی سیاسی و ژئوپلیتیکی کشورهای عضو نظیر چین و روسیه لایحه مورد نظر تأیید است. با این حال، پیشنهاد می شود در تبصره ذیل ماده واحد، رعایت اصول (۷۷، ۱۲۵ و ۱۳۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اجرا یا اصلاح این موافقت نامه نیز مورد توجه قرار گیرد.

محمدحسن معادی رودسری، حبیب الله ظفریان (ناظران علمی)؛ الهه سلیمانی مورچه خورتی (مدیر مطالعه)؛ محمد آدمی ابرقویی «دفتر حقوقی»
(اظهار نظر کننده)؛ حمیده سادات وفايي (صفحه آرا)؛ زهره عطاردی (ویراستار ادبی).

۱. مقدمه

بسیاری از چالش‌های محیط زیستی از جمله آلودگی هوا، تغییرات اقلیمی، تخریب منابع آبی، کاهش تنوع زیستی و بحران‌های اکوسیستم‌ها، ماهیتی فرامرزی دارند و محدود به مرزهای سیاسی نیستند. به‌عنوان مثال، گرد و غبار برخاسته از یک کشور می‌تواند تأثیرات منفی قابل توجهی بر سلامت و اقتصاد کشورهای همسایه داشته باشد. بنابراین، مدیریت مؤثر مسائل و معضلات محیط زیستی نیازمند همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است. یکی از مزایای مهم این همکاری‌ها، امکان تبادل دانش، تجربیات و فناوری‌های نوین میان کشورهاست. از سوی دیگر، همکاری‌های محیط زیستی منطقه‌ای می‌تواند نقش مؤثری در حفظ و احیای منابع طبیعی مشترک نظیر تالاب‌ها ایفا کرده و از تخریب و بهره‌برداری ناپایدار جلوگیری کند. همچنین، بحران‌هایی نظیر آتش‌سوزی‌های جنگلی، گسترش گونه‌های مهاجم و آلودگی‌های صنعتی و کشاورزی، به واکنش سریع و هماهنگ میان کشورها نیاز دارند. همکاری‌های منطقه‌ای با تسهیل تبادل اطلاعات، منابع و تجربیات، توان مقابله با این بحران‌ها را به‌طور قابل توجهی افزایش می‌دهد. علاوه بر این، همکاری‌های منطقه‌ای زمینه‌ساز جلب توجه و حمایت سازمان‌های بین‌المللی برای تأمین منابع مالی و فنی پروژه‌های زیست‌محیطی می‌شود که می‌تواند به تسریع روند حفاظت و مدیریت پایدار محیط زیست کمک کند. به این ترتیب، همکاری‌های محیط زیستی منطقه‌ای نه تنها به حل مشکلات زیست‌محیطی مشترک کمک می‌کند، بلکه نقش مهمی در ارتقای ظرفیت‌های ملی و منطقه‌ای و تحقق توسعه پایدار ایفا می‌نماید. ایران به‌عنوان کشوری با موقعیت جغرافیایی خاص و منابع طبیعی متنوع، به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند تالاب‌ها، بیابان‌زدایی و حفاظت از گونه‌های در معرض خطر، نیازمند تعامل مستمر با کشورهای همسایه و همسو است تا بتواند تأثیرات منفی زیست‌محیطی را کاهش دهد.

۲. نظر کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

از حدود سه دهه پیش، خلأ قدرت در آسیای مرکزی تهدیدات و فرصت‌های متنوعی را پیش‌روی قدرت‌های ذی‌نفع در منطقه ایجاد کرده است. به همین منظور، بازیگران مختلف و به روش‌های متفاوت در پی مهار تهدیدات و بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در منطقه برآمده‌اند. سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۰۱ با هدف ایجاد یک موازنه در برابر نفوذ آمریکا و ناتو در منطقه با تمرکز بر همکاری‌های چندجانبه امنیتی، اقتصادی و فرهنگی ایجاد شد. با تصویب [قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای](#) در سال ۱۴۰۱ جمهوری اسلامی ایران به عضویت این سازمان درآمد. یکی از تهدیدات مهم که کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای را تهدید می‌کند چالش‌های محیط زیستی است. این چالش‌ها به دلیل ماهیت فرامرزی خود، هیچ مرزی را نمی‌شناسند و آثار آنها به یک کشور خاص محدود نمی‌شود. از این رو، همکاری زیست‌محیطی با کشورهای همسو، به‌ویژه همسایگان، نه تنها یک انتخاب، بلکه یک ضرورت حیاتی است. این همکاری‌ها می‌توانند در ابعاد مختلفی به بهبود وضعیت محیط زیست کمک کنند. همکاری‌های محیط زیستی نه تنها به حل مسائل فنی کمک می‌کند، بلکه به‌عنوان ابزاری مؤثر در دیپلماسی عمومی و بین‌المللی عمل می‌کند. ایران با مشارکت فعال در پروژه‌های زیست‌محیطی منطقه‌ای، می‌تواند جایگاه خود را در مجامع بین‌المللی ارتقا دهد و زمینه‌ساز همکاری‌های گسترده‌تر در حوزه‌های مختلف شود.

بند «۱۵» سیاست‌های کلی محیط زیست ابلاغی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۹۴ در خصوص [تقویت دیپلماسی محیط زیست](#) بر محورهایی نظیر ایجاد و تقویت نهادهای منطقه‌ای، توسعه مناسبات و جلب مشارکت و همکاری‌های هدفمند و تأثیرگذار دوجانبه، چندجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی و بهره‌گیری مؤثر از فرصت‌ها و مشوق‌های بین‌المللی تأکید کرده است. به تبع دستیابی به این اهداف در چارچوب‌های چندجانبه‌ای همچون سازمان همکاری شانگهای قابلیت تحقق بیشتری خواهد داشت و زمینه خنثی‌سازی تحریم‌ها را فراهم خواهد کرد. گفتنی است؛ هرچند چین و روسیه به‌عنوان دو عضو اصلی سازمان همکاری شانگهای، همسویی قابل توجه سیاسی و ژئوپلیتیکی با جمهوری اسلامی ایران دارند؛ اما بسیاری از حوزه‌های همکاری به‌طور بالقوه باقی مانده است. گسترش همکاری با این کشورها از حوزه‌های کم‌تنش مانند محیط زیست، بستر

مناسبتی برای تسری این همکاری‌ها در حوزه‌های دیگر فراهم می‌کند. لازم به ذکر است؛ در حال حاضر «سازمان همکاری شانگهای» فراتر از آسیای مرکزی رفته و موضوعات تحت پوشش آن نیز گسترده‌تر از موضوعات «سخت امنیتی» شده است. به عبارت دیگر، دامنه جغرافیایی و موضوعی سازمان همکاری شانگهای دیگر محدود به امنیت در آسیای مرکزی نیست. لذا حضور در شانگهای به معنای تعامل گسترده‌تر با مجموعه‌ای از بازیگران در پهنه اوراسیا از جمله هند و پاکستان است. در مجموع با توجه به فرصت‌های متعدد همکاری‌های محیط زیستی فی‌مابین ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای ماده‌واحد لایحه مورد نظر مورد تأیید است؛ اما ضروری است در تبصره ذیل ماده‌واحد، رعایت اصول (۷۷، ۱۲۵ و ۱۳۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اجرا یا اصلاح این موافقت‌نامه نیز مورد توجه قرار گیرد.

۳. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

چالش‌های محیط زیستی مانند آلودگی هوا، تغییرات اقلیمی و کاهش تنوع زیستی، ماهیتی فرامرزی دارند و حل آنها نیازمند همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی است. این همکاری‌ها موجب تبادل دانش و فناوری، حفاظت از منابع طبیعی مشترک، واکنش سریع به بحران‌ها و جلب حمایت سازمان‌های بین‌المللی می‌شود. یکی از تهدیدات مهم که کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای را تهدید می‌کند؛ چالش‌های محیط زیستی است. این چالش‌ها به دلیل ماهیت فرامرزی خود، هیچ مرزی نمی‌شناسند و آثار آنها به یک کشور خاص محدود نمی‌شود. از این رو، همکاری زیست‌محیطی با کشورهای همسوس، به‌ویژه همسایگان، نه تنها یک انتخاب، بلکه یک ضرورت حیاتی است. همکاری‌های محیط زیستی نه تنها به حل مسائل فنی کمک می‌کند، بلکه به عنوان ابزاری مؤثر در دیپلماسی عمومی و بین‌المللی عمل کرده و زمینه خنثی‌سازی تحریم‌ها را فراهم خواهد کرد. ایران با مشارکت فعال در پروژه‌های زیست‌محیطی منطقه‌ای، می‌تواند جایگاه خود را در مجامع بین‌المللی ارتقا دهد و زمینه‌ساز همکاری‌های گسترده‌تر در حوزه‌های مختلف شود. با توجه به تأکید «سیاست‌های کلی محیط زیست» ابلاغی رهبر معظم انقلاب در خصوص تقویت دیپلماسی محیط زیست و نظر به فرصت‌های متعدد همکاری‌های محیط زیستی فی‌مابین ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای ماده‌واحد لایحه مورد نظر مورد تأیید است؛ اما ضروری است، در تبصره ذیل ماده‌واحد، رعایت اصول (۷۷، ۱۲۵ و ۱۳۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اجرا یا اصلاح این موافقت‌نامه نیز مورد توجه قرار گیرد.

جدول. چکیده جمع‌بندی اظهار نظر

ردیف	عنوان	موافق	مخالف	موافقت با انجام اصلاحات جزئی	ارجاع به کمیسیون
۱	ماده	*			
۲	تبصره			*	

منبع و مأخذ

[۱] علی آدمی و حمیدرضا عزیز، «سازمان همکاری شانگهای و تهدیدات امنیتی مشترک در آسیای مرکزی، مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز»، (۱۳۹۱)، ۸۱، ۲۸-۱.

گزیده سیاستی

تصویب «لایحه توافق‌نامه همکاری بین دولت‌های کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در زمینه همکاری در حوزه حفاظت از محیط زیست» با توجه به همسویی سیاسی و ژئوپلیتیکی کشورهای عضو نظیر چین و روسیه با اصلاح تبصره ماده واحد مورد تأیید است.